

Яковенко Є. О.,
кандидат юридичних наук, доцент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

LEGAL ASPECTS OF PROOF IN THE ADMINISTRATIVE PROCESS

У статті розглянуто актуальні правові аспекти, пов'язані з механізмом (підставами, порядком, процедурою) отримання органами державної влади доказів та допустимості в адміністративному процесі під час розгляду і вирішення адміністративних справ та справ про адміністративні правопорушення.

Ключові слова: компетенція, порядок, допустимість доказу, органи державної фінансової служби, спеціальні уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції.

В статье рассмотрены актуальные правовые аспекты, связанные с механизмом (основаниями, порядком, процедурой) получения органами государственной власти доказательств и их допустимости в административном процессе при рассмотрении и решении административных дел и дел про административные правонарушения.

Ключевые слова: компетенция, порядок, допустимость доказательств, органы государственной финансовой службы, специально уполномоченные субъекты в сфере противодействия коррупции.

The article deals with topical legal aspects related to the mechanism (grounds, order, and procedure) for evidence reception by government bodies and its admissibility in administrative proceeding during considering and solving administrative cases and administrative offences cases.

Key words: competence, order, evidence admissibility, bodies of State Fiscal Service, special authorized subjects in the anti-corruption sphere.

Підґрунтям написання публікації стало прийняття Верховною Радою України Закону України від 03.10.2017 № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу» (далі – Закон № 2147), яким викладено у новій редакції відповідні положення Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) де конкретизовано вимоги до доказу, який може бути допустимим.

Також у публікації наведено випадки із судової практики національних судів, яка сформувалась за результатом розгляду і вирішення адміністративних справ та справ про адміністративні правопорушення. За правовим аналізом якої, на думку автора, можна дійти висновку, що національні суди не приділяють належної уваги дослідженню та оцінці, зокрема механізму (підстав, порядку, процедурі) отримання органами державної влади (зокрема органами Державної фінансової служби України та Національної поліції України) доказів та допустимості/недопустимості.

КАС України містить норми, які встановлюють вимоги до доказу, який може бути допустимим, зокрема положення статті 74, за якими встановлено, що «Суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом» [1].

Необхідно звернути увагу на ключові зміни, на думку автора, які зазнав КАС України порівняно з попередньою редакцією, до прийняття Закону № 2147, яка була викладена так: «докази, одержані в порушення закону, судом при вирішенні справи не беруться до уваги».

Є очевидним, що законодавець конкретизував вимоги до доказу, який може бути допустимим – *такий доказ має бути отриманий лише в порядку, встановленому законом*.

Відповідно до змісту статті 251 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) допустимим є той доказ, який був *отриманий у встановленому законом порядку і в передбачений законом спосіб* [9].

Юридичний зміст вищезазначених норм, на думку автора, може бути реалізований через одночасу сукупність та наявність таких загальних «правових елементів»:

- компетенцією органу державної влади на вчинення дії чи прийняття рішення, зокрема щодо отримання доказів;
- установленим порядком, за яким орган державної влади може вчиняти відповідні дії/приймати рішення, зокрема щодо отримання доказів;
- компетенція органу державної влади та визначений порядок за яким орган державної влади може вчиняти відповідні дії/приймати рішення повинен бути встановлений виключно законом.

Порядок, установлений законом, на думку автора, – це процесуальні норми (спеціальні та загальні) викладені в законі, які встановлюють і регламентують, за наявності відповідних умов, учинення дій/прийняття рішень органами державної влади за умов реалізації повноважень і функцій, які визначені законом.

Необхідно зазначити, що однією з головних умов реалізації норм законів і інших нормативно – правових актів України у будь-якій сфері правовідносин є визначеність та урегульованість між повноваженнями і функціями органів державної влади (посадовими особами) та обов'язком здійснювати відповідні дії в порядку на підставі та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України.

Розглядаючи правові підстави діяльності органів державної влади, не можна оминати правової по-

зиції Конституційного Суду України, якої він дійшов у своєму рішенні від 01.04.2008 № 4-рп/2008, та яка полягає в тому, що перелік питань, які мають регулюватися виключно законами України, передбачений статтею 92 Основного Закону України має імперативний характер, а це означає, що всі рішення щодо них повинні прийматися у формі закону. У такий спосіб Конституція України встановила, що лише Верховна Рада України у відповідному законі має право визначати організацію і порядок діяльності органів законодавчої, виконавчої, судової влади та статус їх посадових осіб [2].

Тому, лише Верховна Рада України повноважна визначати організацію, повноваження і порядок діяльності органів державної влади. А це означає, що правовий механізм, який регламентує комплекс дій органів державної влади (судової та виконавчої), посадових осіб має встановлюватися лише законами України, норми яких «конкретизують» обов'язки кожного органу державної влади, задіяному в такому правовому механізмі [3].

Таким чином, органи державної влади у межах своїх повноважень і функцій, можуть як приймати відповідні рішення, так і ініціювати перед відповідними уповноваженими органами державної влади (зокрема судом) прийняття відповідних рішень [3].

Звертаючи увагу на викладене, можна дійти таких ґрунтовних висновків:

- межі сфери діяльності органів державної влади визначаються наданими цим органам повноваженнями і функціями, тому вчинення дій чи прийняття рішень органами державної влади мають здійснюватися лише у межах, установлених для них повноважень та порядку, встановленому законами України;

- вчинення будь-якої дії органами державної влади можливе лише за правилами (порядком), встановленими законами України, де кожний суб'єкт таких правовідносин зобов'язаний учинити ту чи іншу дію;

- відсутність повноважень на вчинення та правил (порядку), установлених законами України, за якими такі дії можуть бути вчинені, позбавляє можливості будь-якого органу державної влади на здійснення [3].

Як показує правовий аналіз судової практики, як у державних органів виконавчої гільки влади під час учиненні відповідних дій так і у судів під час розгляду і вирішенні справ (адміністративних та про адміністративні правопорушення) при наданні оцінки діям виникають непоодинокі випадки «не розуміння» правового змісту «порядок встановлений законом». При цьому це ускладнюється тим, що така реалізація порядку можлива тільки за необхідності сукупного застосування норм, які містяться не в одному законі, а в декількох із прорітетом застосування одних норм над іншими.

Розглянемо декілька прикладів із судової практики, які наявно показують нехтування з боку органів державної влади зазначеними вище правилами отримання доказів, що прямо впливають на визнання/невизнання доказів допустимими/недопустимими.

Відповідно до Податкового кодексу України органи доходів і зборів України для виконання покла-

дених на них функцій мають право проводити відповідно до законодавства перевірки і звірки (п.п. 20.1.4. п. 20.1 ст.20) [4].

Нормами Глави 8 Податкового кодексу України встановлено, що у разі виконання органом державної фіскальної служби України приписів Податкового кодексу України якими регламентовано правила (підстави, порядок та інше) проведення документальних позапланових перевірок: за наявності відповідних обставин і належно оформлених відповідних документів, а також вчинення посадовими особами органу доходів і зборів України відповідних дій є беззаперечною підставою для реалізації органом державної фіскальної служби України свого права на проведення, зокрема документальної позапланової перевірки [5].

За правовим аналізом підпункту 78.1.1 пункту 78.1 статті 78 Податкового кодексу України документальна позапланова перевірка здійснюється за наявністю:

- отримано податкову інформацію, що свідчить про порушення платником податків валютного, податкового та іншого не врегульованого цим Кодексом законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи;

- надання платнику податків обов'язкового письмового запиту органу доходів і зборів України, який підписаний керівником (заступником керівника) останнього та містить перелік інформації, яка запитується, та документів, що її підтверджують, а також підстави для надіслання запиту;

- ненадання платником податків пояснень та їх документальних підтверджень на обов'язковий запит органу доходів і зборів України протягом 15 робочих днів з дня, наступного за днем отримання запиту [5].

Дійсно, у нормах статті 78 Податкового кодексу України викладено вичерпний перелік обставин (підстав), за наявності яких, як вважається, орган державної фіскальної служби України може здійснити проведення документальної позапланової перевірки, зокрема підпунктом 78.1.1 пункту 78.1 статті 78 Податкового кодексу України. Але, як показує правовий аналіз змісту цієї норми вона не є «автономною» від інших норм Податкового кодексу України і взаїмодостатньою [5].

Нормами Глави 7 Податкового кодексу України визначено правила діяльності органів доходів і зборів України щодо їх інформаційно-аналітичного забезпечення, а саме права і обов'язки під час здійснення комплексу заходів щодо збору, опрацювання та використання інформації, необхідної для виконання покладених на органи державної фіскальної служби України функцій.

Нормами статті 73 Податкового кодексу України встановлено порядок отримання податкової інформації органами державної фіскальної служби України. Такі норми є спеціальними для цих правовідносин. Тобто лише ними Податковим кодексом України передбачено підстави, порядок (процедура) направлення органом державної фіскальної служби України обов'язкового запиту платнику податку [5].

Пункт 73.3 статті 73 Податкового кодексу України встановлює *підстави*, за наявності яких органом державної фіскальної служби може бути надіслано письмовий запит про подання інформації та встановлює вимоги до оформлення та змісту такого запиту [4].

Здійснений автором правовий аналіз наведених вище норм Податкового кодексу України та зазначених вище різних позицій щодо порядку (процедури) проведення органами державної фіскальної служби України документальних позапланових перевірок дає можливість стверджувати, що рішення керівника органу державної фіскальної служби України щодо проведення документальної позапланової перевірки повинно ґрунтуватись на результаті комплексного застосування норм Податкового кодексу України, які регламентують підстави призначення, порядок направлення обов'язкового письмового запиту і проведення документальної позапланової перевірки [5].

Тобто документальна позапланова перевірка за наявності обставини, передбаченої підпунктом 78.1.1 пункту 78.1 статті 78 Податкового кодексу України можлива лише під час виконання суб'єктами правовідносин (органом доходів і зборів України та платником податків) відповідного порядку (процедури) встановленого як у статті 73 (спеціальна норма), так і підпункту 78.1.1 пункту 78.1 статті 78 (загальна норма) Податкового кодексу України [5].

При цьому лише пунктом 73.3 статті 73 Податкового кодексу України встановлено, якщо за результатами аналізу податкової інформації, отриманої в установленому законом порядку, виявлено факти, які свідчать про порушення платником податків податкового, валютного законодавства, законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи у органа державної фіскальної служби виникає право звернутись до платника податків із запитом [4].

Тобто податкова інформація може бути використана органами доходів і зборів України, яка *отримана в установленому саме законом порядку*, та за наявності фактів, які свідчать про порушення з боку платника податків.

Отже, вся податкова інформація, яка може використовуватись органами державної фіскальної служби України для реалізації покладених на них завдань і функцій, має бути отримана в установленому законом порядку, який передбачено Главою 7 Податкового кодексу України [5].

Як зазначалось вище, лише нормами Глави 7 Податкового кодексу України передбачено підстави, порядок (процедура) направлення органом державної фіскальної служби України обов'язкового запиту платникові податку. Такі норми є єдиними та спеціальними для цих правовідносин між органами державної фіскальної служби України та платниками податків [5].

Є очевидним, що не дотримання органами державної фіскальної служби порядку, яким установле-

но і регламентовано дії, передбаченого Главою 7 Податкового кодексу України, а саме *підстав та вимог* до оформлення та змісту такого запиту, у разі спору, мають досліджуватись судами з наданням таким діям відповідної правової оцінки, а також доказам одержаним за результатами вчинених таких дій.

Автором неодноразово у своїх публікаціях наводились та аналізувались випадки грубих порушень органами державної фіскальної служби встановленого законом порядку (процедури), що визначав межі можливості вчинення/не вчинення, за наявності відповідних умов, дій та прийняття рішень, зокрема тиз, за якими були отримані відповідні докази.

Так, посадові особи державної фіскальної служби мають право приступити до проведення документальної виїзної перевірки, фактичної перевірки за наявності законних підстав для їх проведення та за умови пред'явлення або надіслання у випадках, визначених Податковим кодексом України, таких документів:

- направлення на проведення такої перевірки, яке оформлено відповідно до вимог абзацу другого пункту 81.1 статті 81 ПК України;
- копії наказу про проведення перевірки;
- службового посвідчення осіб, які зазначені в направленні на проведення перевірки.

Тобто в Податковим кодексом України встановлені вичерпні підстави, за якими платник податків має право не допустити посадових (службових) осіб органів ДФС України до проведення документальної виїзної та фактичної перевірок [6].

Посадовими (службовими) особами Кіровоградської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління ДФС у Кіровоградській області (далі – Кіровоградська ОДПІ), Головного управління ДФС у Кіровоградській області (далі – ГУ ДФС у Кіровоградській області) з метою приступити до проведення документальної планової виїзної перевірки, у зв'язку з відсутністю у таких працівників службових посвідчень, посадовим особам Публічного акціонерного товариства «Кіровоградобленерго» (далі – ПАТ «Кіровоградобленерго») пред'явлено, зокрема довідки, в яких зазначалися їх прізвище, ім'я по батькові, посада в Кіровоградській ОДПІ, ГУ ДФС у Кіровоградській області, а також паспорти громадян України для ідентифікації таких осіб до їх посад. Але Дніпропетровський апеляційний адміністративний суд, за результатами перегляду рішення суду першої інстанції, в адміністративній справі № П/811/1625/15, в своїх висновках, викладених в ухвалі від 28.10.2015 погодився з позицією Кіровоградської ОДПІ та ГУ ДФС у Кіровоградській області, а саме «про відсутність правових підстав» у ПАТ «Кіровоградобленерго» для не допуску посадових (службових) осіб органів ДФС України до проведення документальної планової виїзної перевірки.

Тобто, адміністративний суд, вийшовши за межі своїх повноважень, фактично встановив додаткові правові підстави, для посадових (службових) осіб Кіровоградської ОДПІ та ГУ ДФС у Кіровоградській області, за якими без пред'явлення службо-

вих посвідчень на підставі «довідок» такі посадові (службові) особи мали право приступити до проведення перевірки, а платник податків зобов'язаний був допустити їх до проведення такої перевірки. Це дало можливість зазначеним вище органам ДФС України стверджувати про правомірність своїх дій, пов'язаних із проведенням документальної планової виїзної перевірки та «наявністю законних підстав» для ініціювання застосування адміністративного арешту коштів на рахунку платника податків – ПАТ «Кіровоградобленерго» [6].

За іншим прикладом, посадовими (службовими) особами Держаної податкової інспекції у Жовтневому районі м.Дніпропетровська ГУ ДФС у Дніпропетровській області (далі – ДПІ у Жовтневому районі м.Дніпропетровська) з метою приступити до проведення документальної виїзної позапланової перевірки пред'явлено посадовим особам ТОВ «Торговий дім Елвас», зокрема копію наказу про проведення перевірки, яка не була належним чином завірена, зокрема відсутній відбиток печатки державної податкової інспекції [6].

При цьому посадовими (службовими) особами ДПІ у Жовтневому районі м.Дніпропетровська проігноровано вимоги Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 № 1242 (далі – Типова інструкція, яка діяла на момент спірних правовідносин).

Копія такого наказу не була відповідним чином засвідчена відповідно до пункту 74 Типової інструкції [6] та п. 5.27 Національного стандарту України, затвердженого Державним комітетом із питань технічного регулювання та споживчої політики № 55 від 07.04.2003 «ДСТУ 4163-2003» [7].

Розглянемо інший випадок нехтування з боку органів державної влади зазначених на початку публікації правилами, що впливають на допустимість одержаних доказів.

За результатів проведеного вибіркового правового аналізу судових рішень ухвалених в період 2017–2108 років, судьями районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів у справах про адміністративні правопорушення та відповідних апеляційних судів (за результатами перегляду таких рішень) можливо констатувати, що як місцеві під час розгляду і вирішенні, так і апеляційні суди під час перегляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, зокрема за статтею 172 – 6 Кодексу України про адміністративні правопорушення не вдаються до ґрунтовного, системного дослідження та не надають оцінки виконанню спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції механізму (підстав, порядку, процедури) притягнення до адміністративної відповідальності осіб за такими правопорушення [8].

Так, Національна поліція України під час вчинення відповідних дій (складання протоколу про адміністративне правопорушення за статтею 172 –

6 КУпАП) та суди під час розгляду і вирішенні справ про адміністративні правопорушення під час надання оцінки діям не досліджують порядок отримання доказів. При цьому, якщо така реалізація порядку можлива тільки при необхідності сукупного застосування норм які містяться не в одному законі, а в декількох із визначенням пріоритету застосування одних норм над іншими [8].

У справах про адміністративні правопорушення, що розглядаються судьями районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів, протоколи про правопорушення, пов'язані з корупцією мають право складати уповноважені на те посадові особи, зокрема: органів внутрішніх справ (Національної поліції України) статті 172⁴ – 172⁹, 172⁹⁻²; Національного агентства з питань запобігання корупції статті 172⁴ – 172⁹, 172⁹⁻² [9].

Отже, з переліку спеціальних уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, які визначені в Законі № 1700, лише Національне агентство та органи внутрішніх справ (Національна поліція України) мають право складати протоколи про вчинення адміністративного правопорушення пов'язаного з корупцією, які передбачені КУпАП, а саме за статтею 172 – 6 [8].

При цьому органами державної влади (Національною поліцією та національними судами) не враховано приписи Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції» (далі – Закон № 1700) [10].

Закон № 1700 визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [10].

Відносини, що виникають у сфері запобігання корупції, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, Законом № 1700 та іншими законами і прийнятими на їх виконання нормативно-правовими актами. При цьому, до приведення у відповідність із Законом № 1700 інші законодавчі та нормативно-правові акти застосовуються у частині, що не суперечать йому [10].

Виключно у компетенції Національного агентства:

- в порядку, визначеному Законом № 1700, зокрема здійснення контролю та перевірка декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (своєчасності подання; правильності та повноти заповнення; логічний та арифметичний контроль), зберігання та оприлюднення таких декларацій;

- забезпечення ведення (формування), зокрема Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

- прийняття з питань, що належать до його компетенції, обов'язкові для виконання нормативно-правові акти;

– у разі виявлення ознак адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, складати протокол про таке правопорушення, який направляється до суду згідно з рішенням Національного агентства або у разі виявлення ознак іншого корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, затверджує обґрунтований висновок і надсилає його до спеціального уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції [10].

Національне агентство проводить щодо декларацій, поданих суб'єктами декларування, такі види контролю: щодо своєчасності подання; щодо правильності та повноти заповнення; щодо логічного та арифметичного контролю [10].

За системним правовим аналізом положень Закону № 1700 можливо дійти таких ґрунтовних висновків:

– приписи норм Закону № 1700 є спеціальними щодо регламентації дій суб'єктів правовідносин (зокрема органів прокуратури, Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції) щодо підстав, порядку (процедури) проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

– за правовим аналізом положень нормативно – правових актів України у сфері запобігання корупції, зокрема які визначають компетенцію Національного агентства, регулюють правовідносини, що виникають при здійсненні фінансового контролю, виключно на Національне агентство покладено обов'язок щодо встановлення фактів вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, зокрема щодо неподання чи несвоєчасного подання декларацій, недостовірності поданих у декларації відомостей та надання оцінки і ухвалення будь-яких рішень за результатами відповідної перевірки у разі виявлення фактів вчинення правопорушень;

– у разі виявлення Національним агентством, при здійсненні фінансового контролю, ознак корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, складання протоколу, за яким не відноситься до його компетенції, надсилає до спеціального уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції затверджений обґрунтований висновок. Висновок Національного агентства є обов'язковим для розгляду спеціальним уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції [8].

Європейський суд із прав людини у своєму рішенні від 24.03.2004 року у справі «Ассанідзе проти Грузії» зазначив: «Суд повторює, що слово «законний» і словосполучення «відповідно до процедури, встановленої законом» у п. 1 ст. 5 Конвенції за своєю суттю відсилають до національного законодавства та встановлюють зобов'язання забезпечувати дотримання його матеріально-правових і процесуальних норм» (п.171) [11].

Європейський суд із прав людини у своєму рішенні від 12.01.2010 року у справі «Гіллан та Квінтон проти Сполученого Королівства» зазначив: «відповідно, законодавство має достатньо чітко визначати

межі дискреції, наданої компетентним органам влади, та порядок її реалізації» (п. 77) [12].

На державні органи покладено обов'язок запровадити внутрішні процедури, які посилять прозорість і ясність їхніх дій, мінімізують ризик помилок. Іншими словами, державні органи, які не впроваджують або не дотримуються своїх власних процедур, не повинні мати можливість отримувати вигоду від своїх протиправних дій або уникати виконання своїх обов'язків (рішення від 20.05.2010 року у справі «Лелас проти Хорватії» (Lelas v. Croatia) [13].

За проведеним правовим аналізом зазначених вище норм законів України, що регламентують механізм (підстави, порядок, процедуру) встановлення факту порушення та притягнення до адміністративної відповідальності у сфері запобігання корупції та правових позицій Європейського суду з прав людини можливо стверджувати, що такий механізм передбачає суб'єктний склад задіяних в ньому осіб, визначає їх обов'язки на вчинення тих чи інших дій, порядок (процедуру), що встановлені законом, за якими особа може бути піддана заходу впливу у зв'язку з адміністративним правопорушенням [8].

Тому, є очевидним, що однією із головних умов реалізації норм законів і інших нормативно – правових актів України у сфері запобігання корупції, які визначають правовий механізм встановлення факту порушення та притягнення до адміністративної відповідальності – це визначеність та урегульованість між повноваженнями і функціями спеціальних уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (їх посадових осіб) та їх обов'язком здійснювати відповідні дії на підставі та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України [8].

Звертаючи увагу на викладене, можливо констатувати, що розподіл компетенцій між спеціальними уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції – Національним агентством та іншими спеціальними суб'єктами чітко визначено приписами Закону № 1700, а саме моментом закінчення Національним агентством фінансової перевірки – встановлення факту правопорушення, та направлення до суду матеріалів про адміністративне правопорушення або до спеціального уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції затвердженого обґрунтованого висновку. Проведення таких дій відноситься виключно до компетенції Національного агентства [8].

Отже, після спрямування Національним агентством до спеціального уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції для обов'язкового розгляду обґрунтованого висновку, починають діяти норми законів які передбачають кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, дисциплінарну відповідальність за якими встановлено порядок безпосереднього притягнення особи до зазначених видів відповідальності. Так, норми таких законів України визначають суб'єктів цих правовідносин – учасників відповідних проваджень, регламентують дії таких суб'єктів, пов'язані з реалізацією їх прав і обов'язків, порядок, процедури проваджень, санкції [8].

Як зазначало на початку даної публікації, автором було проведено вибірковий правовий аналіз судових рішень ухвалених в період 2017–2108 років місцевими судами, які були переглянуті апеляційними судами, справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, зокрема за статтею 172 – 6 КУпАП, у яких взагалі відсутнє дослідження та оцінка правильності виконання спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції – Національною поліцією, механізму (підстав, порядку, процедури) притягнення до адміністративної відповідальності осіб за такі правопорушення, а саме:

чи складено протокол про адміністративне правопорушення за ознаками передбаченими статтею 172 – 6 КУпАП уповноваженим працівником поліції у межах своєї компетенції, відповідно до механізму визначеного положеннями Закону № 1700, КУпАП, Порядку – після ініціювання Національним агентством такого провадження та отримання органом поліції обґрунтованого висновку, який затверджено Національним агентством [8].

Розглядаючи наведені вище приклади, необхідно звернутись до правових позицій Європейського суду з прав людини, за яким національне законодавство має встановлювати правила щодо допустимості доказів і саме національні суди повинні оцінювати докази, характер допущених доказів і спосіб, у який їх розглядають національні суди, мають значення для статті 6 (рішення Європейського суду з прав людини від 12.07.1988 року в справі «Шенк проти Швейцарії» [14].

Спосіб, у який докази були отримані та використані національними органами влади, може мати значення під час підсумовування висновків щодо загальної справедливості судового розгляду (рішення Європейського суду з прав людини від 28.10.1998 у справі «Осман проти Сполученого Королівства» [15].

Європейський суд із прав людини у рішенні за результати розгляду справи «Шенк проти Швейцарії», п. 47-51, зазначив: «якщо суди покладаються на докази, отримані незаконно, Суд перевірить: а) чи «незаконність» відповідно до положень національного законодавства не збігається з принципом «несправедливості» згідно з автономними положеннями Конвенції; б) чи заявник мав можливість порушити питання перед національними судами» [14].

Європейський суд з прав людини у рішенні за результати розгляду справи «Руїз Торія проти Іспанії», п. 29-30, зазначив: «право на обґрунтоване рішення виникає з більш загального принципу, закріпленого у Конвенції, який захищає особу від свавілля; національне рішення має зазначати причини, достатні для відповіді на суттєві аспекти фактичної та правової – матеріальної чи процесуальної – аргументації сторони» [16].

Відповідно до п. 25 Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Проніна проти України» від 18 липня 2006 року Суд зобов'язаний оцінити кожен специфічний, доречний та важливий аргумент, а інакше вони не виконують свої зобов'язання щодо пункту 1 статті 6 Конвенції [17].

Зважаючи на викладені вище правові позиції Європейського суду з прав людини можливо навести декілька принципово важливих загальних тверджень які викладені в них та які повинні бути правовим дороговказом у діяльності органів державної влади в Україні:

- на державні органи покладено обов'язок запровадити внутрішні процедури, які посилять прозорість і ясність їхніх дій, мінімізують ризик помилок;

- слово «законний» і словосполучення «відповідно до процедури, встановленої законом» у п.1 ст.5 Конвенції за своєю суттю відсилають до національного законодавства та встановлюють зобов'язання забезпечувати дотримання його матеріально-правових і процесуальних норм;

- законодавство має достатньо чітко визначати межі дискреції, наданої компетентним органам влади, та порядок її реалізації;

- національне законодавство має встановлювати правила щодо допустимості доказів;

- спосіб, у який докази були отримані та використані національними органами влади, може мати значення під час підсумовування висновків щодо загальної справедливості судового розгляду;

- національне рішення має зазначати причини, достатні для відповіді на суттєві аспекти фактичної та правової – матеріальної чи процесуальної – аргументації сторони. Суд зобов'язаний оцінити кожен специфічний, доречний та важливий аргумент сторін.

Підсумовуючи викладене можливо константувати, що органи державної влади (виконавчої гільки влади, зокрема у наведених в публікації прикладах) повинні вчиняти відповідні дії/приймати рішення на підставі та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України, відповідно до порядку встановленому законом. Доведено, що правовим наслідком ігнорування цих правил є незаконність дій, рішень органів державної влади, зокрема за якими було отримано відповідні докази. Вкрай важливим є роль національних судів, які повинні приділяти належну увагу дослідженню та наданні правової оцінки: меж компетенції органів державної влади, вірно визначати та застосовувати спеціальні та загальні норми, якими регламентовано механізм (підстави, порядок, процедура) отримання органами державної влади доказів, та відповідність їх вимогам допустимості з урахування практики Європейського суду з прав людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кодекс адміністративного судочинства України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Рішення Конституційного Суду України від 01.04.08 №4-рп/2008. URL: <http://search.ligazakon.ua>.
3. Яковенко Є.О. Можливість вчинення дій органами державної фіскальної служби України за виконавчими документами судів. Вісник Запорізького національного університету. 2014. № 4 (1). С. 153–165.
4. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
5. Яковенко Є.О. Актуальні питання проведення органами доходів і зборів України документальної позапланової перевірки платників податків. Вісник Запорізького національного університету. 2014. № 3. С. 179–187.
6. Яковенко Є.О. Актуальні правові аспекти порядку застосування адміністративного арешту платника податків. Електронне наукове фахове видання «Форум права» Харківського національного університету внутрішніх справ. 2016. № 1. С. 273–280.
7. Національний стандарт України, який затверджено Державним комітетом з питань технічного регулювання та споживчої політики № 55 від 07.04.2003 «ДСТУ 4163-2003». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>; <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/v0055609-03>.
8. Яковенко Є.О. Актуальні правові аспекти притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. Вісник Запорізького національного університету. 2018. № 1. С. 76–85.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
10. Закон України від 14.10.2014 №1700 -VII «Про запобігання корупції» (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
11. Рішення Європейського суду з прав людини від 24.03.2004 року у справі «Ассанідзе проти Грузії». URL: <http://www.scourt.gov.ua>.
12. Рішення Європейського суду з прав людини від 12.01.2010 у справі «Гіллан та Квінтон проти Сполученого Королівства». URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-96585>.
13. Рішення Європейського суду з прав людини від 20.05.2010 року у справі «Лелас проти Хорватії». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_854.
14. Довидас Віткаускас, Григорій Диков. Захист права на справедливий суд відповідно до Європейської Конвенції з прав людини. Посібник для юристів. 2018. Ст. 67, Ст. 117.
15. Довидас Віткаускас, Григорій Диков. Захист права на справедливий суд відповідно до Європейської Конвенції з прав людини. Посібник для юристів. 2018. Ст. 65.
16. Довидас Віткаускас, Григорій Диков. Захист права на справедливий суд відповідно до Європейської Конвенції з прав людини. Посібник для юристів. 2018. Ст. 113.
17. Рішення Європейського суду з прав людини від 18 липня 2006 року в справі «Проніна проти України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_096.